

DUNAVARSÁNY TURIZMUSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

Integrált projektcsomagok
3. kötet

2017. január

Elfogadva a Képviselő-testület 4/2017. (I. 17.) számú határozatával.

Megbízó:

Dunavarsány Város Önkormányzata
Cím: 2336 Dunavarsány, Kossuth Lajos utca 18.
Tel: +36 24 524 040
E-mail: polgarmester@dunavarsany.hu
Honlap: www.dunavarsany.hu

Gergőné Varga Tünde
Tyukodi-Bihari Zsuzsanna

polgármester
aljegyző, kapcsolattartó

Vezető tervező:

HÉTFA Elemző Központ Kft.
Cím: 1051 Budapest, Október 6. utca 19., IV. emelet 2.
Tel: +36 1 951 4780
Fax: +36 1 700 2257
E-mail: info@hetfa.hu
Honlap: www.hetfa.hu

Balás Gábor

projektvezető

Handwritten signature of Balás Gábor in blue ink.

Baranyai Zsolt

vezető tanácsadó

Handwritten signature of Baranyai Zsolt in blue ink.

Tervezők:

Szent István Egyetem, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék
Cím: 1118 Budapest, Villányi út 35-43.
Telefon: +36 1 305 7383
Fax: +36 1 305 7383
E-mail: Illyes.Zsuzsanna@tajk.szie.hu
Honlap: <https://tajk.szie.hu/karunk/szervezeti-egysegek/tanszekek/tajvedelmi-es-tajrehabilitacios-tanszek>

dr. Illyés Zsuzsanna

okl. kertész mérnök, K/1 01-5028 (vezető tervező), TK/1 01-5028 (vezető tervező), TR 01-5028, SZTjV SZ-014/2011.

dr. Boromisza Zsombor

okl. tájépítész mérnök, SZTjV SZ-022/2011.

Földi Zsófia

okl. tájépítész mérnök

Módosné Bugyi Ildikó

okl. táj- és kertépítész mérnök, K 01-5046, TK/1 01-5046 (vezető tervező)

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4
1. Helyzetfelmérés	5
1.1. Térségi kapcsolatok, megközelíthetőség	5
1.2. Térségi turisztikai kínálat	7
1.3. Turisztikai infrastruktúra	8
1.4. Turisztikai szuprastruktúra és kereslet	9
1.5. Vonzástényezők (attrakciók)	11
2. Fejlesztési kontextus	13
2.1. Aktuális hazai tóturizmus-fejlesztési trendek	13
2.2. Releváns külső összefüggések	16
2.3. Potenciális fejlesztési források	17
3. Javaslatok	18
3.1. Meghatározó adottságok összegzése	18
3.2. Fő fejlesztési irányok, célok	18
3.3. Rövid távú fejlesztési javaslatok (2017-2018)	19
3.4. Középtávú fejlesztési javaslatok (2019-2023)	20
3.5. Hosszú távú fejlesztési javaslatok	25
3.6. Partnerségi kapcsolatok kiépítése, fenntartása	25
3.7. Nyilvánosság és kommunikáció	27
4. Kockázatelemzés	28
5. Felhasznált források	29

BEVEZETÉS

Dunavarsány Város Önkormányzatának 2016. március 21-i megbízása alapján kerül sor a város integrált településfejlesztési stratégiájának elkészítésére. A tervezési folyamat elejétől kezdve kiemelt célként merült fel a turisztikai lehetőségek fejlesztése: a város vezetősége felismerte a szektor növekvő népszerűségét, helyi potenciálját és értékvédelmi szerepét. Ez utóbbi különösen fontos szerepet kap a megfogalmazott fejlesztési irányok során, hiszen a javasolt változások intenzíven hatnak a város lakóira, a települési környezet állapotára, minőségére. A javaslatok a **turisták, látogatók bizonyos célcsoportjait szólítják meg elsődlegesen, de bizonyos projektek a helyiek számára is jobb rekreációs, szabadidős, sportolási lehetőségeket jelenthetnek.** A javaslatok körvonalazása során fontosnak tartottuk, hogy egyúttal a természeti, táji értékek megőrzését is biztosítsák, a **település és a táj karakterét erősítsék, és hozzájáruljanak a településidentitás pozitív változásaihoz.** Az alábbiakban összegzett célokat a térségre és a településre készült vizsgálat (helyzetfelmérés) alapozza meg, és a fő irányok kijelölésére, a további együttgondolkodás, részletes tervezés elindítására alkalmasak.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Dunavarsány Város Önkormányzatának 2016. március 21-i megbízása alapján kerül sor a város integrált településfejlesztési stratégiájának elkészítésére: a tervezési folyamat elejétől kezdve kiemelt célként merült fel a turisztikai lehetőségek fejlesztése. Elsőként áttekintettük a települést magába foglaló tájrészlet meghatározó turisztikai adottságait, elsődlegesen az útvonalakra, turisztikai formákra, koordináló szervezetekre és térségi fejlesztési célokra koncentráva. A helyzetfeltáráshoz tartozott a turisztikai infrastruktúra (pl. útvonalak, közösségi terek, információs rendszerek), a szuprastruktúra (szolgáltatások, szálláshelyek) és a kereslet, valamint a vonzástényezők (attrakciók) vizsgálata. Figyelmet fordítottunk a település adottságai szempontjából fontos tóturisztikai fejlesztési trendek áttekintésére is.

A vizsgálati eredmények kiértékelése után a tervezett intenzitás és turisztikai forma meghatározását kívántuk körvonalazni: **„Dunavarsány számára a turizmus kiegészítő profil, de a súlyát növelni kívánja, a helyi lakosság számára is használható elemekkel, elsősorban külterületi fejlesztések révén.”**

Hangsúlyosnak tartjuk: **a turizmus fejlesztése térségi gondolkodást és hatékony együttműködést igényel,** a települési léptékű fejlesztés még egy nagyváros esetében is csak ritkán hatékony. Alapvető szempont volt, hogy a javaslatok a turisták, látogatók bizonyos célcsoportjait szólítsák meg elsődlegesen, de bizonyos projektek a helyiek számára is jobb rekreációs, szabadidős, sportolási lehetőségeket jelenthetnek. A javaslatok rögzítése során fontosnak tartottuk, hogy egyúttal a természeti, táji értékek megőrzését is biztosítsák, a település és a táj karakterét erősítsék, és hozzájáruljanak a településidentitás pozitív változásaihoz. Rövid és középtávon Dunavarsány turisztikai fejlesztése esetében a fő irányok a következő pontokban megfogalmazhatóak:

- további megalapozó vizsgálatok,
- térségi – szomszédsági együttműködés,
- szolgáltatók együttműködése és vonzástényezők rendszerbe szervezése – tematikus „csomagok”, élményláncok kialakítása,
- település arculat meghatározás / erősítése, és ennek tudatos képviselője, városimázs fejlesztés,
- fajsúlyos húzóattrakciók létrehozása, amelyek hosszabb ott-tartózkodásra is programot kínálnak (pl. tavakhoz kapcsolódóan, vagy élőhelyek helyreállítását követően),
- zöldutak kialakítása,
- karakteres településkapuk, fogadóterek kialakítása,

- rekreációs – sportolási funkciók elhelyezése,
- településidentitást erősítő programok.

1. HELYZETFELMÉRÉS

1.1. Térségi kapcsolatok, megközelíthetőség

Elsőként áttekintjük a települést magába foglaló tájrészlet meghatározó turisztikai adottságait, elsődlegesen az útvonalakra, turisztikai formákra, koordináló szervezetekre és térségi fejlesztési célokra koncentrálva. Dunavarsány térségében a 2011 óta működő **Szigetszentmiklós és térsége TDM Nonprofit Kft.** vállalta magára a térségi turisztikai desztináció menedzsment koordináció szerepét. A TDM egyesületként működő szervezet éves tagsági díj ellenében a tagokat érintő összehangolt marketingtevékenység révén segít a „turisztikai termékek” fejlesztésében, értékesítésében (pl. közös kiadványok készítése, internetes felület létrehozása, pályázati elosztása).

Budapest és az agglomeráció számára legfontosabb út az M0-ás körgyűrű, amely a térség északi oldalát szeli át. Az ipari és logisztikai létesítmények főként az M0-ás körgyűrű köré települtek. Az országos főúthálózati kapcsolatokat biztosító **51. sz. Budapest–Hercegszántó másodrendű főút** a település északi és nyugati külterületén halad át, Nagyvarsányt és az északi gazdasági területet közvetlenül is kiszolgálja. A Csepel–sziget északi része, Szigethalom az 510. sz. főút felől az 51104. jelű bekötő úton közelíthető meg. A települést délkelet felől határoló Délegyháza felé a forgalom a Dunavarsány központján észak-déli irányban az 52101. jelű úton és a Vasút soron halad végig. A külterület keleti határát érintő 5202. jelű út Bugyi megközelítését biztosítja, Dunavarsány belterületével nincsen kiépített közúti kapcsolata.

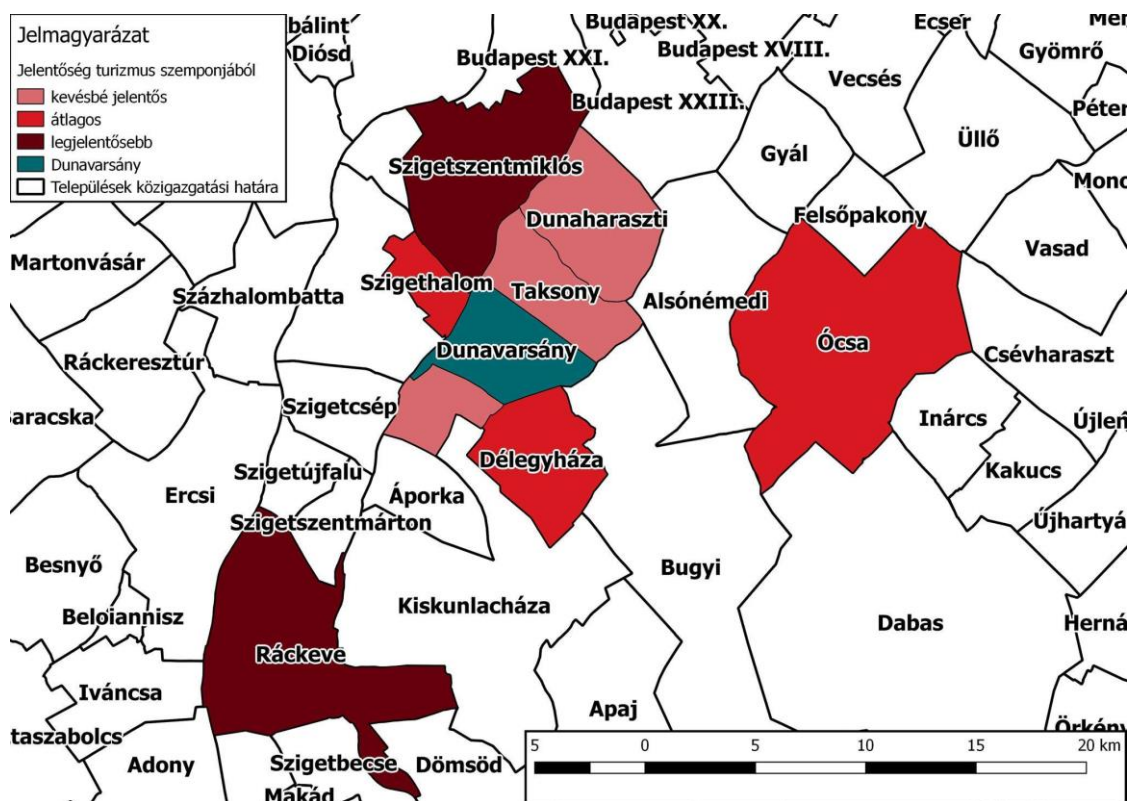
A Kisvarsányt észak-déli irányban átszelő **Budapest–Kunszentmiklós–Tass–Kelebia villamosított vasútvonal** részt vesz a főváros felé irányuló elővárosi forgalom lebonyolításában. A vonal az európai vasúthálózat része, ennek ellenére infrastruktúrája és szolgáltatási rendszere alacsony színvonalú, forgalma szintén alulmarad az agglomeráció más településeihez viszonyítva. Az egyvágányúvonalat Dunavarsány területén, két helyen keresztezi közút, külön gyalogos átkelőhelyek nem biztosítottak. A vonal felújításáról szóló magyar–kínai kormányközi egyezményt az Országgyűlés 2016. áprilisában fogadta el.

Dunavarsány belterületének jelentős részén közlekednek a **Volánbusz távolsági és helyközi járatai**: a budapesti kapcsolatot biztosító 654, 660, és 661. számú járatok az 51 sz. főúton közlekednek, míg a 655. számú volánbusz az 52101 jelű úton át éri el a fővárost. A 652. számú járat Majosházára illetve Délegyházára tart, a 664, 665, 667 és 668. számú buszok Szigethalom felé közlekedve a ráckevei HÉV-re csatlakoznak. A helyközi járatok Dunavarsány két belterületi egysége – Kis- és Nagyvarsány – között biztosítanak átjárási lehetőséget. A térségben a Kis-Duna-ág jelenti a vízi közlekedést, főhelyszínét, azonban a személy és teherhajó forgalom megszűnt. A Nagy-Duna –ágon, három helyen lehet átkelni, de egyik településen sem található kikötő.

A település megközelíthetőségét nemcsak gépjárművel, hanem az **alternatív közlekedési módok** (gyalogos útvonalak, kerékpárutak) tekintetében is vizsgáltuk. A településen észak-nyugat irányban halad át a piros jelzésű turistaút összekövetve a Ráckevei-Duna-ágot a bányatavakkal, valamint ezzel párhuzamosan a Mária utakkal összekötő turistaút. Ez a Pest Megyei Piros (PMP) turistaút a Dél-Keleti Börzsöny széléről, Verőcéről indul, és 24 települést érintve, 245 km után Apajpusztán van a vége. A PMP-ből több leágazás is van a közeli településekre, így pld. Bugyira, Csévharasztra, Vasadra. Régebben Délegyháza felé a piros kereszt jelzést is kapcsolatot biztosított. Északról Taksony felől kerékpárút van jelölve, amely a településen át szintén a tavak megközelíthetőségét teszi lehetővé. Kiépített kerékpárút nincs a településen, de fejlesztése (önálló kerékpárút, illetve kerékpárnyom) szerepel a Közlekedésfejlesztési Konceptióban (2016) is.

1.2. Térségi turisztikai kínálat

Áttekintettük a környező, turisztikai szempontból meghatározó települések turisztikai kínálatát.

Vizsgált települések Dunavarsány térségében (szerkesztette: Saranyik Petra)

Szigetszentmiklós

- Ádám Jenő emlékháza
- Magyar Rádió Lakihegyi Adótornya
- Kavicsos-tó
- Kalandgyár
- Magyar festészet napja
- Oázis wellness park
- Ráckevei-Duna-ág, tanösvény
- Szabacsi nap

Dunaharaszti

- Kálvária-domb
- Nagy-mocsár
- Turul-szobor
- Kálvária-kápolna
- Geranium épülete

Szigethalom

- Ráckevei-Duna-ág
- Szigethalmi Családi Vadaspark
- EMESE park
- Szüreti családi nap
- Csepel teljesítménytúra

Taksony

- Ráckevei-Duna-ág, tanösvény
- Csepel-sziget – pusztagyeppek, tölgyesek, ártéri ligeterdők
- szüreti mulatság
- tájház
- Szent Anna templom

Majosháza

- Ráckevei-Duna-ág

Délegyháza	Ráckeve
<ul style="list-style-type: none"> • horgásztavak • szauna a tavon • Tavirózsa kemping • Naturista Oázis kemping • 400 éves körtefa 	<ul style="list-style-type: none"> • Ráckevei-Duna-ág • Ortodox szerb templom • Savoyai-kastély • Horváth-kúria • Árpád múzeum • Városi képtár • Kis-Duna Natúrpark • Hajómalom • János Vitéz napok • Folklórfesztivál • Kis-dunai Népzenei és Néptánc találkozó • Nagyboldogasszony templom búcsúja
<p>Ócsa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ócsai Tájvédelmi körzet • Ócsai Madárvárta • Premontrei kolostor • 500 jellegzetes kopjafa • Ócsai Tájház • Az Öreghegy pincesorja • Szentháromságnak szentelt templom • Turul szobor • Ágasház-tojáskiállítás • Magyar Népmese Napja • Kávéházi esték • Sakkverseny • Lámpás Nap • Ásványgyűjtemény • Szalmakiállítás 	

Látható, hogy a nagyobb települések számos vonzástényezőt, rendezvényt fel tudnak vonultatni, és a Duna menti települések (Szigetszentmiklós, Ráckeve) mellett releváns a város szempontjából Ócsa kínálata is (bár kelet irányban közvetlen közúti kapcsolat nincs, csak az M0 körgyűrű érintésével). A bányatavak és Duna nyújtotta lehetőségek a legtöbb szomszédos településen jelen vannak.

1.3. Turisztikai infrastruktúra

Turisztikai infrastruktúra vizsgálata alatt azokat a létesítményeket tárgyaljuk, amelyek a vonzástényezők feltárását, értékesítését, piacképesé tételét szolgálják. Ide tartozik az alpinfrastruktúra (pl. közlekedés), a közösségi terek, továbbá az információs rendszerek. A közlekedési lehetőségeket részben az 1.1. fejezetben tekintettük át.

Dunavarsány **zöldfelületi** területének nagyobb része kertvárosias környezetben fekvő magánkert, a közhasználatú zöldfelületek mennyiségi és minőségi szempontból is hiányosságokat mutatnak. Jelentősebb közparkok kizárólag Kisvarsány városrész területén találhatóak, melyek közül a legnagyobb kiterjedésű a 0,5 hektáros Hősök tere, kisebb közkertek a Varsányi 56-osok tere, a Trianoni park, a vasútállomás kertje és a játszótérek. Nagyobb rendezvények lebonyolítására alkalmas gondozott park vagy zöldfelület a belterületen nem található. A zöldfelületi rendszer részei még a korlátozottan közhasználatú területek, ilyenek a templomkertek, oktatási intézmények kertjei, sportolási célú területek, temetők. A településkép kialakításában fontos szerepet töltenek be a közutak és a vasút melletti zóldsávok, amelyek rendszerint a háztulajdonos által vannak gondozva, így nem mutatnak egységes képet.

A **települési úthálózat** fontosabb útvonalai, melyek az országos úthálózathoz csatlakoznak, illetve a két városrészt kötik össze, Nagyvársány területén a Sport utca – Vörösmarty utca útvonal, Kisvársányban a Kossuth Lajos utca és a Halász Lajosné utca. Dunavarsány belterületi úthálózata a megye többi településéhez viszonyítva magasabb színvonalú. A frissen felújított Kis- és Nagyvársányt összekötő út szintén jól kiépített. Dunavarsányban a **parkolás** általában telken belül megoldott, jelentősebb közterületi parkoló csak Kisvársányban a vasútállomás területén (P+R), illetve a Petőfi Múvelődési ház telkére, CBA áruház környezetére, új Városháza mögötti térre koncentrálódik. A Közlekedésfejlesztési Konceptió felmérése alapján parkolási problémák szoktak jelentkezni az iskola, temető, sportpálya, egészségház környezetében.

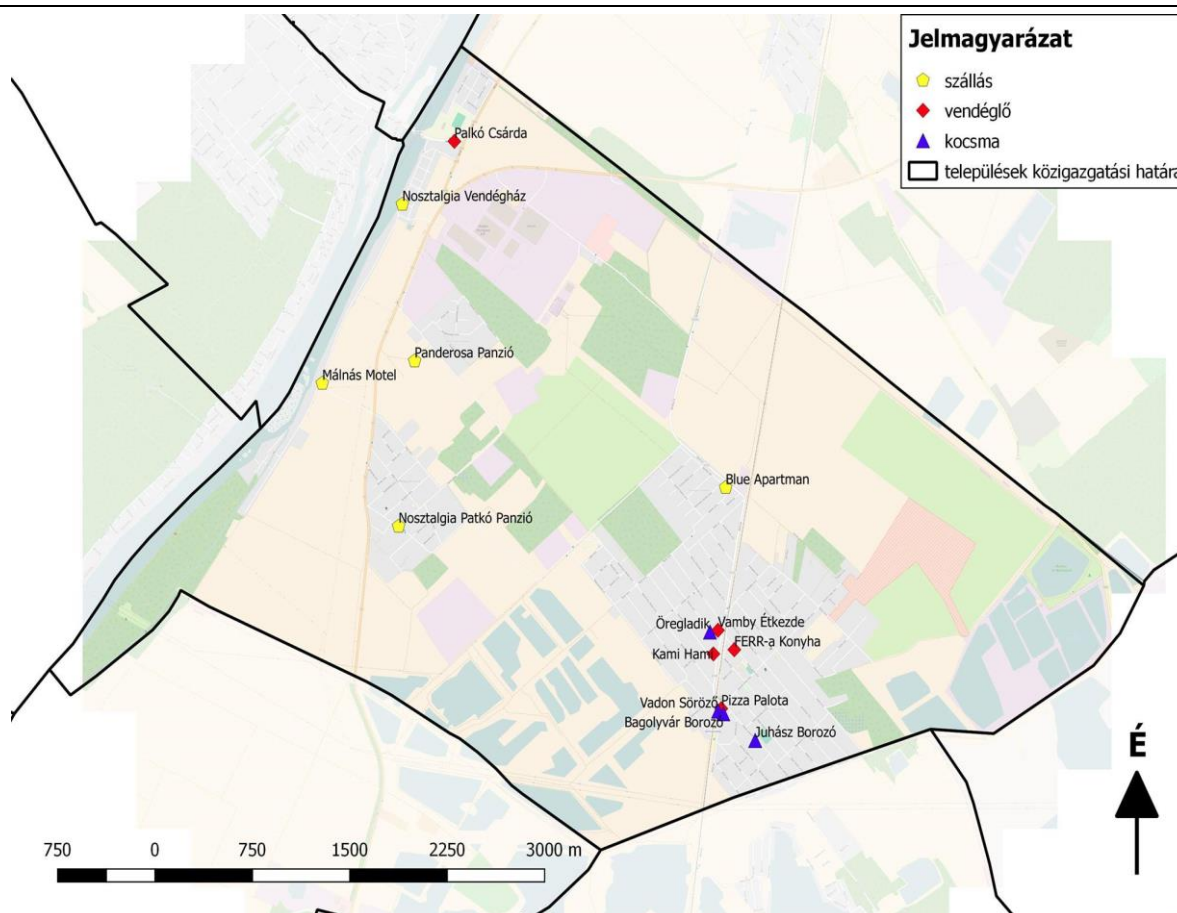
Az **információs rendszereket** tekintve megállapítható, hogy a Dunavarsányra indulók, és az itt pihenni vágyók az interneten és a közösségi oldalakon hamar megtalálhatják a város legjobb vendéglátóhelyeit, turisztikai célpontjait, és rendezvényekre, programokra is rengeteg ötletet találhatnak. A „Dunavarsány” keresőszóra a Google elsősorban egyes szolgáltatók weboldalait kínálja a találati lista elején. A horgászat céljából a Dunavarsányi bányatavakhoz érkezők szintén könnyen megtalálhatnak minden információt az interneten a tavakban – pl. Farmer tó, Moby Dick tó – található halfajtákról, helyi szabályokról, és a tavak környékén található felüdülési, pihenési lehetőségekről, fogadóházakról. A város hivatalos weboldalon kívül megtalálható közösségi oldalon is. A település hivatalos weboldalán kívül jelentős – és turisztikai szempontból igen releváns – a Kis-Duna-mente TDM szervezet weboldala, elsősorban programkínálat tekintetében. Fontos helyi információforrás továbbá a 2008 óta havonta megjelenő helyi újság, a Dunavarsányi Napló, amely részletesen beszámol a hónap fontosabb eseményeiről.

1.4. Turisztikai szuprastruktúra és kereslet

A település szálláshely, vendéglátó-ipari kínálat, illetve egyéb színesítő szolgáltatások áttekintését tárgyaljuk ebben a fejezetben. A szálláshely-ellátottság az egyik kulcskérdés a látóivalok megléte mellett – hiszen az ide látogatók hosszabb távú tartózkodását szolgálják. A szálláshelyek a szálláshely-szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély kiadásának rendjéről szóló 239/2009. (X.20.) Korm. rendelet alapján a következőképpen csoportosíthatók: szálloda, panzió, kemping, üdülőház, közösségi szálláshely, egyéb szálláshely és falusi szálláshely. Az első öt típust összefoglaló néven kereskedelmi szálláshelyeknek hívjuk. Az „egyéb szálláshelyek” a 2009-es jogszabály módosítás előtt a magánszálláshelyek voltak, míg a ma hatályos szabályozások alapján minden olyan szálláshely ide sorolandó, mely nem tartozik a többi kategóriába, valamint a szobák száma maximum 8 és az ágyak száma maximum 16. A szálláshely-ellátottsági vizsgálata a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) 2014-as adatai alapján történt, melyek a TEIR (Országos Területfejlesztési é Területrendezési Információs Rendszer), a települési adatgyűjtőn belül érhetők el. A vizsgálat kiterjedt egyrészt a szálláshely-típusok meglétére (a férőhelyek száma alapján), a 2014. évben a vendégéjszakák számára az egyes szálláshely-típusokon, külön kiemelve külföldiek által eltöltött vendégéjszakák szálláshely-típusonként. A vendégéjszakák száma az adott szálláshely vendégforgalmát, az adott helyen jelentkező igényeket mutatja.

Mutató neve	Érték
A kereskedelmi szálláshelyek egységeinek száma, 2014 (db)	39
Egyéb (2009-ig magán) szálláshelyek férőhelyeinek száma összesen, 2014 (db)	20
Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, 2014 (db)	1691
Egyéb (2009-ig magán) szálláshelyek vendégéjszakáinak száma, 2014 (db)	106
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, 2014 (db)	349
Egyéb (2009-ig magán) szálláshelyek külföldiek által eltöltött vendégéjszakáinak száma, 2014 (db)	0
Falusi szálláshelyek férőhelyeinek száma, 2014 (db)	0
Kempingek szállásférőhelyeinek száma, 2014 (db)	0
Közösségi szálláshelyek szállásférőhelyeinek száma, 2014 (db)	0
Panziók szállásférőhelyeinek száma, 2014 (db)	38
Szállodák szállásférőhelyeinek száma, 2014 (db)	0
Üdülők házak szállásférőhelyeinek száma, 2014 (db)	0
Szálláshely szállásférőhelyeinek száma 2014 (db)	38
Falusi szálláshelyek vendégéjszakáinak száma, 2014 (db)	0
Vendégéjszakák száma a kempingekben, 2014 (db)	0
Vendégéjszakák száma a közösségi szálláshelyeken, 2014 (db)	0
Vendégéjszakák száma a panziókban, 2014 (db)	1616
Vendégéjszakák száma a szállodákban, 2014 (db)	0
Vendégéjszakák száma az üdülők házakban, 2014 (db)	75
Vendégéjszakák száma összesen a szállás a kereskedelmi szálláshelyeken 2014 (db)	1691
Falusi szálláshelyek külföldiek által eltöltött vendégéjszakáinak száma, 2014 (db)	0
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a kempingekben, 2014 (db)	0
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a közösségi szálláshelyeken, 2014 (db)	0
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a panziókban, 2014 (db)	333
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a szállodákban, 2014 (db)	0
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma az üdülők házakban, 2014 (db)	16
Külföldiek által eltöltött vendégéjszakáinak száma összesen a kereskedelmi szálláshelyeken 2014 (db)	349
Vendéglátóhelyek száma 2014	52

Szálláshely-ellátottság (forrás: KSH Statinfo)

Meghatározó szálláshelyek és vendéglátó létesítmények Dunavarsányban (szerkesztette: Tombor Nóra)

Dunavarsány **turisztikai keresletére** vonatkozóan elsősorban a turisztikai szolgáltatóktól vannak információk, illetve a fenti vendégéjszakai adatok nyújtanak támpontot. Erre alapozva elmondható, hogy a Dunavarsányra érkező látogatók elsődlegesen horgászati lehetőségek, lovaglás miatt választják a várost. A látogatók sok esetben Dunához, Duna-parthoz kapcsolódó rekreációs lehetőségeket is keresnek, keresnének. Szigetszentmiklós és térsége TDM Nonprofit Kft. tájékoztatása szerint a látogatók a térségben elsősorban a programkínálat iránt érdeklődnek, kevésbé helyszínek, konkrét tájélmek iránt.

1.5. Vonzástényezők (attrakciók)

A vonzástényezőket (=kereslet érdeklődését, számottevő turista érkezését kiváltó tényezőket) természeti értékeket, kultúrtörténeti értékeket, egyéb táji értékeket, rendezvényeket egyaránt áttekintve tárgyaljuk. 2016-ban elkészült a város Települési Értéktára, amelynek elemei részben turisztikai szempontból vonzástényezőnek is tekinthetők.

A város rendelkezik több, kiemelt oltalom alatt álló **természeti értékkel**, amelyek potenciálisan vonzástényezőnek tekinthetők:

- országos jelentőségű ex lege védett úszóláp,
- a nemzeti ökológiai hálózathoz tartozó terület (OÖH),
- európai közösségi jelentőségű természetvédelmi terület (Natura2000),
- helyi jelentőségű védettséggel rendelkező természeti területek.

A felsorolt természeti értékek közül a legjelentősebbnek az Duna-menti élőhelyek tekinthetők (Domaribasziget, úszólápok), ennek távlati feltárásakor azonban számolni kell a speciális elhelyezkedéssel / megközelíthetőséggel és az érzékenységgel. A további – helyi jelentőségű – vizes élőhelyek szintén alkalmasak lehetnek kis forgalmú, alacsony terheléssel járó ökoturisztikai hasznosításra. A gyepfoltok azért is említést érdemelnek, mivel ezek a hagyományos tájhasználat és korábbi, természetközeli élőhelyek maradványai, tipikus, tájegységre jellemző – ezáltal potenciális vonzástényezőt jelentő – területek. A **bányászat során kialakult tavak** jelentős turisztikai potenciált jelentenek. Jelenleg is több kínál már szolgáltatásokat (horgászat, vízisportok): pl. Farmer-tó, Aranypikkely horgásztó, Moby Dick horgásztó, Waterworld Park, Rukkel-tó Waterpark. A **kultúrtörténeti értékek** (pl. Kisvarsányi Szent Kereszt felmagasztalás templom, Nagyvarsányi Szent Vendel templom, Dunavarsány-Délegyházai Társegyházközség templom, XXIII. János pápa szobor) jellemzően helyi jelentőségűek. Az egyéb **táji értékek** között említhetők a kedvező tájképi adottságok. Tájképi értékeket elsősorban a természeti értéket hordozó tájrészletek jelentenek. Másodsorban tájképi szempontból meghatározó a bányatavak vízfelületének látványa, illetve az 51. sz. főúttól nyugatra eső mezőgazdasági területek látványa, háttérben az RSD-t kísérő galériaerdőkkel.

A vonzástényezők részben természeti tájelemekhez kapcsolódnak (Fotó: Boromisza Zs.)

Az önkormányzat rendezvényprogramjai a Petőfi Művelődési Ház és Könyvtár kivitelezésében valósulnak meg, éves rendezvényterv alapján:

- Magyar Kultúra Napja
- Nemzeti ünnepek (közösségi ünnepek, koszorúzások)
- Költészet napja
- Országos futóverseny
- Magyar Hősök Napja
- Dunavarsányi Napok
- Trianoni megemlékezés
- Zeneiskola tanévzáró koncertje
- Közalkalmazottak napja
- Amatőröké a színpad
- Majorette-felvonulás
- Kispályás labdarugó vándorkupa
- Helyi szervezetek és meghívott vendégek fellépései
- Újszülöttek polgárrá fogadása
- Szent István napja
- Szüreti Felvonulás és Mulatság
- Aradi Vértanúk Napja
- Városi koncert
- Mindenki Karácsonya, Városi Karácsony
- Évzáró sportesemények
- Summerfest
- Adventi hangverseny
- Hungarikumok hete
- Banyabál

2. FEJLESZTÉSI KONTEXTUS

2.1. Aktuális hazai tóturizmus-fejlesztési trendek

Dunavarsány természeti-táji adottságait áttekintve a fejlesztések megalapozásához indokolt vizsgálni kifejezetten a tóturizmus magyarországi jellemzőit. A hazai tavak jelentős részénél megjelenik a horgászat, mint rekreációs tevékenység. A Magyar Országos Horgász Szövetségnél bejegyzett horgászok száma 2013-ban 289 627 fő volt. A halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. CII. törvény szintén változásokat hozott, pl. 2014-től online kiváltható ún. turista állami horgászjegy. Látható, hogy a horgászatban is jelen vannak bizonyos trendek, az egyes fogási módszerek népszerűsége időről időre változik. Megfigyelhető a horgászati módszerek specializációja, ami már jelentkezik a **horgászatavak specializációjában** is. Erre a legjobb példát az ún. boilis tavak jelentik (pl. Harsányi horgásztó, Maconkai-víztározó), amelyek esetében elsősorban nagyobb testű pontyok, amurok kifogására van lehetőség, és rendszerint a több napos parton tartózkodásra van kialakítva az infrastruktúra is (stég, beülő, faház). A hazai ponty-centrikus hagyományokhoz kifejezetten illeszkedik ez az irányzat. A legnépszerűbb nagyhalas tavakra előre kell helyet foglalni, fixen kialakított, számozott horgászállásokra. Szintén megjelentek a kínálatban az ún. finomszerelések tavak. Az ún. pergető tavakra kevés hazai példa van eddig, de már megjelentek a kínálatban ezek a ragadozó halak fogását kínáló, specializált tavak (pl. kecskeméti Nyerő Horgászklub, szécsényi Robinson Szigetek). Egyre népszerűbbek a vállalatok csapatépítési programjaiként megrendezett horgászversenyek, amelyek egy-egy kisebb tó teljes hétvégi lefoglalását is jelentik. Egyes előnyös földrajzi fekvésű, tájésképítő szempontból kedvező adottságú tavak más rendezvények lebonyolításához is kedveltek, pl. esküvői helyszíneként, fesztiválok, kulturális-művészeti rendezvények helyszínekként. Ebben az esetben a tó elsődlegesen látványelem, amely több funkciós rendezvényterrel egészül ki. A szálláshelyek biztosítása, rendezvények lebonyolítása gyakran a horgásztavak számára is meghatározó bevételi forrás.

*A szécsényi Robinson Parkban az a tórendszer egyediségét az alaktani jellemzők, szigetek adják elsődlegesen, a kis területű (3,5 ha) vízfelület vonzerejéhez a szolgáltatások is jelentősen hozzájárulnak
(Forrás: <http://www.robinsonszigetek.hu>)*

Az **élmény- és kalandparkok** szintén népszerű, látogatott helyszínek, akár tavak adottságait kihasználva is megjelennek a kínálatban. Egyes tavaknál néhány élményelem színesíti a programlehetőségeket, mint pl. a zalakarosi termáلتó melletti vizes játszótér (tipegőkövek) esetében. Számos, újjépítésű játszótérnél használták ki a víz, vízi élővilág szimbólumait tematikus tartalmi elemek megfogalmazásakor, továbbá egyre népszerűbbek a vizes játszótérek. Ezek a lehetőségek tavak partján még autentikusabbak, több lehetőséget kínálnak. Az élmény, a 100%-os jelenlét, megtapasztalás, minél több érzékszerv részvétele egyre fontosabb trend a rekreációs lehetőségek kialakítása során, nem csak a gyermekek tekintetében. Az élmény biztosítása

tavak esetében elképzelhető egyedi építészeti megoldású partvédelmi létesítmények segítségével (pl. rondellák alkalmazása).

Látható, hogy az elmúlt években – nyugati európai mintára – felerősödött az **egészséges életforma iránti igény**, ami a szabadidős tevékenységek során is jól megfigyelhető, tavak környezetének fejlesztése, rekreációs funkciók körének bővítése során is alapvető szempont. Az újonnan kialakított kerékpárutak, kocogó / futó pályák, kifejezetten nordic walking útvonalak nagyon jól kihasználtak, nagy népszerűségnek örvendenek. Szintén egyre többen választják az edzőtermek helyett a szabadtéri edzőpályákat, edzési lehetőségeket (street workout).

A napjainkra jellemző, sok stresszel járó életforma mellett egyre több igény mutatkozik a „lassításra”, amely a **slow mozgalom** formájában jelentkezik, értelmezhető településekre, turisztikai lehetőségekre, szolgáltatásokra egyaránt. Gyakran kapcsolódik a környezettudatosság gondolatához (pl. a természeti értékeket gyakran veszélyeztető, intenzív turizmus ellenpontjaként). Szintén megfigyelhető trend a digitális világ, digitális közösségek ellenpontjaként népszerűsödő közösségi terek, mint a valódi közösségek újrászerveződésének helyszínei. Tavak menti közterületek jövőbeni kialakítása során ezeket az igényeket mindenképpen javasolt figyelembe venni.

Az aktuális fogyasztói szokások között elterjedt újrahasznosítás, újrahasználat, visszaforgatás elve a tavak jövőbeni hasznosítása során is felhasználható motívum, marketing tevékenységben is jól képviselhető, pl. felhagyott bányaterületek fejlesztése, vagy pl. egykori ipari területeken kialakítható tavak esetében. Ezt a trendet igazolják az elmúlt években végrehajtott **part-rehabilitációs beavatkozások** világszerte és hazánkban is. Sok esetben elsősorban funkcionális – esztétikai szempontból végzett beavatkozásokról van szó, ahol a part anyaghasználatának módosítására (természetközeli, kevésbé rideg anyagok alkalmazása, pl. fa, homok), mesterséges partvédművek elbontására, rézsűk hajlásszögének enyhítésére került sor (pl. Balaton, Velencei-tó, Tatai Öreg-tó esetében végzett lidós-fővényes partkialakítások). Ezek a változások mind a vízfelület megközelítésének javítását, a tó-élmény megélését, a szabadságérzet erősítését eredményezik. Egyes esetekben kifejezetten ökológiai-célú rehabilitációra is sor került, helyet adva / aktívan kialakítva természetközeli mocsári növényállományokat.

A természetközeli helyszínek, és az ezek biztosította ingerek, kedvező pszichikai hatások iránti igény egyértelműen tapasztalható folyamat, ahogy az ökoturizmus népszerűsége is folyamatos. A természetvédelmi bemutatást szolgáló létesítmények (pl. tanösvények, bemutató központok) igen látogatottak, hiszen egyszerre jelentenek élményt, a városi környezetből való kiszakadást, és jelentős oktatási – nevelési funkciót látnak el. Az igények természetesen egyre nagyobbak ebben az esetben is az élményszerzés szempontjából, az előzőekben leírt részvétel, interaktivitás, karakteres látványvilágú környezetarchitektúra elemek alapvető elvárások ezekkel a létesítményekkel, szolgáltatásokkal szemben is. A leglátványosabb példákat a **vizes élőhely-parkok** (wetland park) jelentik, amelyek nagy területen szolgálnak akár teljes napos időtöltést, szórakozást, ismeretszerzést, táj- és természetfotózást stb., kifejezetten nagyvárosi környezethez kapcsolódva.

A hely sajátosságaihoz illeszkedő, egyedi megjelenésű környezetarchitektúra elemek fontos részei a természetvédelmi bemutatás infrastruktúrájának (Fotó: Boromisza Zs.)

A londoni „wetland-park” látványterképe

2.2. Releváns külső összefüggések

A település turisztikai fejlesztéséhez iránymutatást adnak az alábbi stratégiai dokumentumok. Kiemelten vizsgáltuk a tavakhoz, tóturizmushoz, természeti értékekhez kötődő, egyes tervekben rögzített célokat.

A 4. Természetvédelmi Alapterv 2015-2020 4.7. célja az „Élőhelyek megőrzése”, melynek 4.7.3. rész célja a meglévő és potenciális zöld infrastruktúra-elemek fejlesztése. A zöld infrastruktúra fogalom a biológiai sokféleség megőrzéséhez kapcsolódó új koncepció, amely a természetes és természetközeli élőhelyek létező vagy megtervezendő elemeinek hálózatával az ökológiai és tájökológiai kapcsolatok működőképességének fenntartására, kialakítására törekszik. A hazai zöld infrastruktúra gerincét a védett természeti területeket és Natura 2000 területeket is magában foglaló, az ország területének kb. 36%-át lefedő országos ökológiai hálózat képi, azonban a zöld infrastruktúra hálózat fontos része a települési környezetben a funkcionálisan jól működő, biológiailag aktív, magas ökológiai értékű zöldfelületi rendszer, mely a biodiverzitás mellett a települési életminőség javítása szempontjából is fontos tényező. A zöld infrastruktúra hálózat fejlesztését szolgáló fő cselekvési irányok között szerepel pl. a kül-és belterületi zöld infrastruktúra elemek adatbázisának elkészítése, a sürgős beavatkozást igénylő célterületek azonosítása, a zöld infrastruktúra elemek fejlesztése – mely a klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodást segíti, és javítja a természetes és természetközeli területek közötti átjárhatóságot.

A biológiai sokféleség megőrzésének 2015-2020 közötti időszakra szóló nemzeti stratégiája esetében a II. stratégiai terület (A táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása és helyreállítása) egyik fő célkitűzése a „Zöld infrastruktúra elemeinek összehangolt fejlesztése, a természeti rendszerek működőképességének fenntartása és” javítása (...)”. Ennek egy fontos mérhető rész célja (6.3.) a „Zöld infrastruktúra hálózat részét képező belterületi zöldfelületi rendszer területaránya és az ökológiai hálózat összterülete nem csökken, ökológiai funkciója növekszik”. E rész céljának indikátora a „Belterületi zöld infrastruktúra hálózat területi és minőségi változása (ha, zöldfelületi intenzitás index)”.

A Nemzeti turizmusfejlesztési koncepció 2014-24 megfogalmazza, hogy az ökoturizmus és egyes aktív turisztikai termékek tipikusan a nemzet stratégiai jelentőségű erőforrásait (víz, táji értékek stb.) a jövő generációk számára is megőrző, azok fenntartható használatát preferáló megoldások. A tematikus desztinációk / vízi desztinációk (pl. Fertő-táj, Balaton, Duna-EuroVelo, Tisza-tó, Velencei-tó) között nem jelenik meg Budapest és agglomerációja. A vizek kapcsán elsődlegesen a termálvizek hasznosításához kapcsolódó célok jelennek meg.

Az **Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia** (2008) alapján a témakörbe eső látnivalók között, a kilátók után a második legnépszerűbb vonzástényezőket a felszíni vizek jelentik. A stratégia rögzíti, hogy az alkalmi turisták által keresett legnépszerűbb látnivalók: kilátópontok, források, vizek-tavak, látványos (nem feltétlenül védett) növények, növénytársulások, állatfajok, különleges tájkép, várak, várromok, látványos kultúrtörténeti és népművészeti emlékek, örökség helyszínek. A megfogalmazott célok között felszíni vizek két ponton kerülnek nevesítésre. Egyrészt, felmerült a környezetbarát és tömegközlekedési módok fejlesztése során, tavakon, folyókon üzemeltethető menetrendszerű kishajó-járatok indítása, szakvezetővel. Jelen tanulmány szempontjából igen jelentős, hogy a „kínálat tematikus hangsúlyaira épülő arculatépítés / nemzeti szintű arculati szintézis megvalósítása” célkitűzés során a stratégia kiindulási alapként a vizekkel kapcsolatos kedvező adottságokat emeli ki (illetve az ezekhez köthető madárvilágot, ártéri erdőket, a vízisport-lehetőségeket).

A Budapest – Közép-dunavidéki régió turisztikai stratégiája (2006) a vizekkel kapcsolatos lehetőségeket több ponton is érinti, amelyeknek egy része csak közvetve kapcsolódik jelen tanulmány céljaihoz: szennyvíz kezelés, termálvíz hasznosítás, vízi közlekedés. A stratégia megállapítja, hogy Budapest térségben a tavak tekintetében is történt az elmúlt időszakban változás a kínálatban, pl. a dunaharaszti vízisí és jetski-pálya, a dunavarsányi vízisípálya, a Rukkel-tó fejlesztései, horgászati lehetőségek Dömsödön és Cegléden. Az elkészített SWOT analízis alapján a régiós gyengeségek között kell megemlíteni a vízi turizmus

infrastruktúrájával kapcsolatos hiányosságokat. Ezzel összhangban van, hogy a stratégia készítés során végzett kérdőívezésben is kirajzolódott a megkérdezettek részéről a vízi turizmus fejlesztésének igénye. A régió kínálata alapján a vízi és aktív programok esetében egyaránt lehet preferált célcsoport a Budapestre érkező üzleti utasok köre, illetve budapesti lakosok. A stratégiában felmerült olyan élményláncok kiépítésének a lehetősége, amely tematikus útvonalak segítségével köti össze a jelenleg nem egységes formában bemutatott, „nem termékesített” vonzástényezőket. Ebben az esetben elképzelhető vízi-, bor- és gasztronómia utak, lovashelyszínek, kastélytúrák kialakítása. Az öko és aktív turizmus fejlesztése a térség minden desztinációjában (pl. Dunakanyar, Gödöllő) megjelenik célként, a vízi turizmus feltételeinek javítása főleg Ráckeven.

A **térségre turizmusfejlesztéshez külön stratégiai dokumentum nem ismert**, jellemzően az egyes települések integrált városfejlesztési koncepcióiban foglalkoznak a témakörrel. A Szigetszentmiklós és térsége TDM Nonprofit Kft. a közeljövőben tervez koncepciót készíteni a működési területére vonatkozóan.

2.3. Potenciális fejlesztési források

A 2014-2020 közötti európai uniós költségvetési ciklusban minden tagországnak 11 célhoz kell igazítania saját fejlesztési terveit. Az EU2020 stratégiával összhangban, a Magyarország által benyújtott és az Unió által elfogadott, ún. operatív programokat a **Széchenyi 2020 program** fogja össze. Az új konstrukciók több mint felét a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) adja.

A Széchenyi 2020 program keretében Rácalmás esetében, jelen program készítésekor költségvetési szervek számára, a területi (regionális) elhelyezkedés alapján 98 db aktuális pályázat lehetséges.

A jelenleg elérhető megoldások közül a következő pályázatok érdemelnek kiemelt figyelmet:

- GINOP-2.1.4 - Innovációs voucher
- GINOP-5.2.3 - Fiatalok vállalkozóvá válása - Vállalkozás indítási költségeinek támogatása
- KEHOP-1.3.0/2015 - Fenntartható vízgazdálkodás infrastrukturális feltételeinek javítása
- VEKOP-1.3.1-16 - Mikro-, Kis- és Középvállalkozások piaci megjelenésének támogatása
- VEKOP-1.2.2-15 - Üzleti infrastruktúra fejlesztésének támogatása Pest megyében
- VEKOP-1.3.2-15 - Turisztikai szervezetek (TDM) fejlesztése
- VEKOP-4.1.1-15 - Aktív turisztikai hálózatok infrastruktúrájának fejlesztése
- VEKOP-8.3.1-16 - Fiatalok vállalkozóvá válásának támogatása
- VP4-4.4.1-16. - Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások
- VP6-6.2.1-16 - Nem mezőgazdasági tevékenységek elindításának támogatása - Mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációja, mikrovállalkozás indítása
- VP5- 8.1.1-16 - Erdősítés támogatása

3. JAVASLATOK

3.1. Meghatározó adottságok összegzése

Az alábbiakban összesítjük az elvégzett vizsgálat alapján leszűrt, turisztikai fejlesztés szempontjából meghatározó adottságokat.

Kedvezőnek tekinthető:

- főváros közelsége, jó megközelíthető közúton (a látogatók választását befolyásoló négy alapvető tényező egyik – „4A”: access, attraction, accomodation, attitude),
- meglévő létesítmények lovasturizmushoz,
- tervezett kerékpárút, fejlődő Duna-parti sétány,
- meglévő kereskedelmi szálláshelyek, vendéglátó létesítmények,
- számos potenciális természeti vonzástényező (bányatavak, Duna),
- működő tóturisztikai vonzástényezők (strandolás, vízi sportok, horgászat),
- kedvező önkormányzati rendezvénykínálat,
- szomszédos településeken is számos tó található (együttműködési lehetőség).

Nem kedvező:

- hagyományos tájkarakter elvesztése,
- településidentitás – arculat hiányosságai – problémája,
- látogatásra / bemutatásra korlátozottan alkalmas természeti vonzástényezők,
- kevés és funkcióhiányos közhasználatú zöldfelület, alacsony erdősültség,
- kevés közhasználatú Duna-part szakasz,
- információs rendszerek / marketing hiányosságai.

3.2. Fő fejlesztési irányok, célok

A turisztikai javaslatok irányultságát alapvetően meghatározzák a feltárt térségi és települési adottságok, az önkormányzat elképzelései, a kereslet, illetve igazodási pontot jelentenek a településfejlesztési koncepcióban, integrált településfejlesztési stratégiában rögzített közép és hosszú távú célok. Elsődlegesen a tervezett intenzitás és turisztikai forma meghatározását kívántuk körvonalazni:

„Dunavarsány számára a turizmus kiegészítő profil, de a súlyát növelni kívánja, a helyi lakosság számára is használható elemekkel, elsősorban külterületi fejlesztések révén.”

Ennek megfelelően nem nagy intenzitású, nagy tömegeket megmozgató, egész települést átható turisztikai fejlesztés javasolt. A tervezett fejlesztés elsődlegesen külterülethez, így táji-természeti értékekhez kapcsolódik. A **fejlesztések célcsoportját** dunavarsányi fiatal felnőttek, általános és középiskolás korú gyermekek, valamint elsősorban Budapesten lakó látogatók jelentik (fél napos-hétféltéses időtöltést feltételezve). A javaslatok középtávon csak kiegészítő, színesítő elemet jelentenek a város gazdasági profiljában, de megalapozzák a további bővítés lehetőségét, és egyértelmű profilt-arculatot rajzolnak ki, ami egyúttal a településkarakter-településidentitás erősítéséhez is hozzájárul. Összességében a turisztikai célú javaslataink a városi szolgáltatások minőségét javasítják, fontos szerepük van a helyi közösség megerősítésében, továbbá a természeti és épített környezet állapotára is kedvező hatásúak.

A turisztikai fejlesztés esetében a fő irányok a következő 10 pontban megfogalmazhatóak:

- további megalapozó vizsgálatok (3.3. fejezet),
- térségi – szomszédsági együttműködés (pl. Duna és Duna-part, térségi tóturizmus)(3.6. fejezet),
- szolgáltatók együttműködése és vonzástényezők rendszerbe szervezése – tematikus „csomagok”, élményláncok kialakítása (3.6. fejezet),
- település arculat meghatározás / erősítése (pl. utcabútorok, zöldfelületfejlesztési-eszközök), és ennek tudatos képviselete, városimázs fejlesztés (3.7. fejezet),
- fajsúlyos húzóattrakciók létrehozása, amelyek hosszabb ott-tartózkodásra is programot kínálnak (pl. tavakhoz kapcsolódóan, vagy élőhelyek helyreállítását követően)(3.4. fejezet),
- zöldutak kialakítása (3.4. fejezet),
- karakteres településkapuk, fogadóterek kialakítása (3.4. fejezet),
- rekreációs – sportolási funkciók elhelyezése (pl. tavak környezetében, volt Nagyvarsányi TSZ területén) (3.4. fejezet),
- településidentitást erősítő programok (3.7. fejezet),
- távlatilag a turizmus gazdasági szerepének jelentősebb növelése egy második ütemű projektcsomaggal.

A javaslatokat időtávlatuk és jellegük alapján csoportosítjuk a továbbiakban, a fentiekben felsorolt fő irányokat kibontva.

A fenti javaslatok az **ITS célrendszerét** tekintve elsődlegesen a hosszú távú célok közül a „Magas életminőség / Vonzó természeti és épített környezet”, „Városi öntudat”, a közép távú célok közül a „Városi szolgáltatások minőségi fejlesztése”, a „Dunavarsányiak közösségének megerősítése”, „Színvonalas természeti és épített környezet fenntartása” megvalósulásához járulnak hozzá. A közép távú városrészi célok esetében potenciálisan minden területegység érintett, hangsúlyos szerepet a „Dunapart” és Dél-Dunavarsány” városrészek kapnak, ez utóbbi akcióterületként is megjelenik, mint „Déli bányatavak”.

3.3. Rövid távú fejlesztési javaslatok (2017-2018)

A fejlesztés első lépéseinek a meglévő információk körének bővítését, és az együttműködések kialakítását, hálózatépítést tekintjük.

További megalapozó vizsgálatok

- kereslet részletes elemzése: látogatók jövedelmi helyzete, korosztálya, családi állapota, iskolai végzettsége, program/szálláshely preferenciáik és motivációjuk, közlekedési-utazási szokásaik stb.,
- fogadókészség vizsgálata: helyi lakosság viszonya a látogatókhoz, vállalkozási hajlandóság,
- egyedi tájértékek felmérése, tájidentitás elemzése: a lakosság hogyan definiálja Dunavarsányt, mit tart valóban helyinek, autentikusnak, egyedinek, hagyományosnak.

A rövid távon is feladatot jelentő, javasolt együttműködések (térségi szinten, valamint szolgáltatók, egyéb érdekelték között) kereteit a 3.6. fejezet (Partnerségi kapcsolatok kiépítése, fenntartása), a kommunikációs feladatokat a 3.7. fejezet (Nyilvánosság és kommunikáció) rögzíti.

3.4. Középtávú fejlesztési javaslatok (2019-2023)

Az alábbiakban ismertetjük azokat a javaslatokat, amelyeket célszerű a 2023-ig terjedő időszakban legalább tervezési (pl. megvalósíthatósági tanulmány) szinten előkészíteni.

Fajsúlyos húzóattrakciók létrehozása

A középtávon elérhető célok között elsődlegesnek a település meghatározó természeti adottságát jelentő **bányatavak rehabilitációját és további hasznosítását** tekintjük. A tavak kiterjedése, a meglévő szolgáltatások, a további fejlesztési kapacitások egyaránt a versenyelőny alapvető tényezőjévé emelik ezeket a tájelemeket és tájrészleteket. Fontos hangsúlyozni: a tavak kedvező adottságot jelentenek, de jelenleg még csak egy részük tekinthető vonzástényezőnek, amely valóban kiváltja látogatók érdeklődését. Ennek a megállapításnak az oka a tavak eredetében, speciális adottságaiban és kezelési igényében keresendő. A kavicsbányászat felhagyásával várható gazdasági, társadalmi hatásokat az utóhasznosítás módja, és a fenntartás módja / intenzitása határozza meg. A hátramaradó bányató morfológiája sok esetben a legtöbb utóhasznosítási módhoz nem optimális, balesetveszély is lehet (meredek, nagy magasságú rézsűfelületek, tagolatlan part, hirtelen mélyülő meder, nagy átlagos vízmélység). A Budapesttől délre lévő térség kavicssteraszán (különösen: Dunaharaszti, Dunavarsány, Délegyháza, Kiskunlacháza, Bugyi) már jelenleg is számos bányató található, amelyek jelentős része rekreációs célokat szolgál (strandolás, wakeboard, horgászat stb.), jellemzően egy tó többfélével is. Ezeken a településeken a sok nagy felületű bányató már nem csak a tájképet határozza meg, hanem a tájszerkezetet, tájkaraktert is. Ez a helyzet **lehetőséget jelenthet az újrahhasznosításhoz egy jövőbeni térségi turisztikai fejlesztés esetén egy önálló, tóturizmusra-rekreációra épülő desztináció kialakulásának formájában**. A létrejövő vizes élőhely potenciálisan természetvédelmi hasznosításra is szolgálhat. Hazánkban Apaj település közigazgatási területén erre van példa is, ahol a partviszonyok és a meghagyott szigetek egyes, természetvédelmi szempontból értékes madárfajok fészkeléséhez optimális adottságokat biztosítanak. (Egyes tájtipusokban a bányatavak a madárvilág diverzitásának megőrzésében is fontos szerepet játszhatnak.) A hosszútávon fenntartható tájhasználat és a tájpotenciál megőrzése szempontjából kedvezőtlen, hogy **a fenntartási feladatok sok esetben nincsenek belekalkulva a tó üzemeltetésébe** (sem anyagilag; sem tervszerűen ütemezve), melynek kulcsfontosságú szerepe van az eutrofizáció lassításában és a hasznosítás alapfeltételét veszélyeztető környezeti kockázatok csökkentésében. A fentiekben ismertetett sajátosságokat a jövőbeni fejlesztések minden formájában szükséges figyelembe venni. **A jövőben meg kell vizsgálni a jogi és műszaki lehetőségét egyes tavak fizikai összekapcsolásának**, ezzel jelentősen bővítve a hasznosítási lehetőségek körét, hosszabb időtöltést nyújtó programokat kínálva. Ahhoz, hogy a város turisztikai profilját erősíteni tudja, **újabb bányák nyitása nem javasolt**, ehhez az építési szabályozással és minden más eszközzel fel kell lépnie az önkormányzatnak.

A dunavarsányi tavak némelyike (elsősorban Kisvarsánytól délre) alkalmas olyan vonzástényező létrehozására, amely minimum regionális vonzaskörzettel rendelkezhet, önmagában számottevően növelheti a látogatószámot és hosszabb ott-tartózkodásra is programot kínálhat. **A tóturisztikai attrakciófejlesztés meghatározó elemeként javasolt egy öko- és kalandpark, rendezvényhelyszín létrehozása**. A projekt keretében helyi rekreációs igények is kielégíthetőek, ezáltal a létesítmény-együttes hozzájárulhat a városi öntudathoz, a dunavarsányi közösség megerősítéséhez, a magas életminőséghez és a városi szolgáltatások minőségi fejlesztéséhez, erősíti a tavak turisztikai-szabadidős használatát a lakófunkcióval szemben. A területre építészeti karaktere miatt is vonzástényező jelentő tájelemek kialakítása javasolt, a vonzerő és marketingérték pedig rendezvények (pl. horgászversenyek, konferenciák) segítségével is fokozható. Nem csak ehhez a területhez kapcsolódik, de itt is helyet kaphat olyan étterem, amely a település gasztronómiai súlyát növelni tudja – ez az a turisztikai forma, ahol a leginkább közvetlenné válik a kapcsolat a helyiek és a látogatók között (egy termelői piac létesítése jól kapcsolható ehhez a javaslathoz, a helyi termékek szerepének erősítésével). A tervezett elem-együttes karakterét különböző helyszínekről származó előképek segítségével is illusztráljuk.

Állóvizekre telepített kalandparkok előképei

Markáns építészeti karakterű, rendezvény- és rekreációs helyszínt jelentő tájlemek előképei

A másik természeti adottság, amely potenciális vonzástényezőt jelent Dunavarsányon: a Duna, Duna-part. Az adottságok ismeretében javasolható egy **ökoturisztikai fogadóközpont, bemutató épület elhelyeztetése a Domariba-szigeten**. Ebben az esetben egy olyan létesítmény-együttes képzelhető el, amely a települési-regionális természeti értékeket in-situ módon mutatja be, egy pontszerű vonzástényezőt eredményezve. Ez a fejlesztés az érzékeny természeti értékek védelmét is szavatolja, ugyanakkor azok vonzereje is hasznosulni tud. A bemutatóközponttal kapcsolható étterem, kilátó, hajóház, kikötőhely illetve egyéb, vízisportolást és ökoturizmust támogató szolgáltatás (pl. kajakbérleti lehetőség, szakvezetés).

Folyóparti látogatóközpontok előképei

Tájrehabilitáció (degradált, átalakított élőhelyek természeti adottságainak helyreállítása) nem csak bányatavak esetében releváns turisztikai szempontból, a város területén. A helyreállítás alapvető szerepe, hogy az egykor volt természeti-táji adottságok, használati hagyományok és tájkép visszahozásával a település számára valóban autentikus, identitástudatot is fokozó, karakteres tájrészleteket hozzon létre. Ezek a tájrészletek kedvezőbb környezeti állapotba kerülnek, hosszabb távon is fenntarthatóak, tudományos és oktatási célokat tudnak szolgálni, és a város ökoturisztikai fejlesztéseihez elengedhetetlenek. Ilyen lehetséges a mellékág rehabilitációjával (több település összefogása révén), illetve egyes szántókon. Utóbbi esetében egyszerre kezelhető lenne a belvizek okozta probléma is, a **kialakítható vizes élőhely(ek)** mellé pedig oktató-bemutató ház, a környezeti nevelés és a természetvédelmi bemutatás infrastruktúrájának is kapcsolható.

A természeti értékekre alapozott élmény és vonzerő egyedi dizájnnal is jelentősen fokozható

Zöldutak kialakítása

A vonzástényezők, attrakciók fejlesztése mellett fontos feladatot jelentenek középtávon a turisztikai infrastruktúra mennyiségi és minőségi fejlesztéséhez kapcsolódó projektek. A település területén az ún. **zöldútfejlesztés** során feladat a térségi és helyi kapcsolatok megteremtése nem motorizált közlekedési módok számára, az értékek feltárása, a táji adottságok jobb kihasználása, a környezettudatos életvitel népszerűsítése.

A kerékpározás feltételeinek javítása jelenleg is tervezett, ez további nyomvonalakkal, és kiegészítő létesítményekkel, szolgáltatásokkal bővíthető a jövőben. Ilyen lehetőséget jelent például egy **kerékpáros pihenő és interaktív gépipari bemutatóhely** az ipari parkkal kooperációban, a volt étterem épületének funkcióváltásával.

Ipari területekhez, meglévő létesítmények felhasználásával tematikus játszóterek kapcsolhatóak (előkép)

A tervezési terület kedvező adottságokkal rendelkezik a **lovasturizmus fejlesztéséhez**, amely az előzőekben ismertetett közlekedési formák kínálatát jól kiegészíti, más tájrészleteket is bekapcsolva a turisztikai hasznosításba. Az útvonalak kialakítása hálózatszerűen javasolt, melynek léptéke ebben az esetben is túlmutat a tervezési terület határain. A meglévő létesítményekből kiindulva lovastúra útvonalak alakíthatóak ki, pihenő-itatóhelyekkel, speciális igényeket szolgáló pályákkal. Ehhez a célkitűzéshez jól kapcsolhatóak **gyep-rehabilitációs beavatkozások**.

A **gyalogos-bakancsos turizmus** feltételeinek javítására szintén látunk lehetőségeket a város területén. Az előzőekben leírtakhoz hasonlóan itt is rendszerben, hálózatban, térségi összefogásban gondolkodva érdemes részletes terveket kidolgozni. A témakörre vonatkozóan a Pest Megyei Természetbarát Szövetség részletes javaslatokat dolgozott ki (Zsemba József, 2016). Ezek közül említhető például a P+ jelzés újrafelfestése, városi körséta kialakítása, információs rendszerek (útjelző táblák, információs táblák, térképek) fejlesztése. A Duna-parti sétány jelenlegi szakaszának bővítését szintén javasoljuk, újabb közhasználatú partszakaszokat, potenciális turisztikai fogadótereket létrehozva.

Rekreációs, sportolási funkciók elhelyezése

Külön is javasoljuk olyan közterületek kialakítását, amelyek egyaránt tekinthetőek vonzástényezőnek, szabadidős célpontnak és rendezvényhelyszínnek. Ezek elsősorban olyan zöldfelületi fejlesztések, melyek a jelenlegi funkcionális hiányosságokat enyhítik, továbbá a településcharaktert is erősíteni tudják. Javasoljuk a helyi hagyományokra építve egy „**Ady-park**” kialakítását, amely speciális berendezése, környezetarchitektúrája révén kultéri múzeumként is funkcionál, és alkalmas kulturális rendezvények (pl. koncertek) megtartására is.

Költészeti témájú part előképei

A helyi közösségi élet új színtereit jelenthetik és a belterületnek karaktert adhatnak az egyedi tervezésű „**beszélgetős sarkok**”. Ezek kis helyigénnyel kialakítható, több ponton elhelyezett fedett-nyitott városi találkozóhelyek, melyek fel vannak szerelve utcabútorokkal, szabadtéri helytörténeti ismertető anyagokkal.

Beszélgető sarok előképe

A közösségi terek és közösségi használat tovább erősíthető a **Duna-parti sétányon** is. A megindult fejlesztések folytathatók további közkert és vendéglátóegységek létesítésével. Az **egykori nagyvarsányi TSZ központra** elsődlegesen sportolási-aktív szabadidős hasznosítást javasolunk. A központi épület felújításával és funkcióváltásával, zöldfelületi fejlesztéssel és egyedi játszószerkek elhelyezésével egy új élménypark kaphat helyet a területen. A nagyvarsányi helyszín a zöldfelületek területi eloszlását is kiegyensúlyozottabbá teszi. Egyéb, zöldfelületekhez kapcsolódó fejlesztések (pl. új tematikus játszótér, kondipark, futópálya, meglévő közterületi és intézményi zöldfelületek felújítása) is javítják a rekreációs lehetőségek körét, amelyekkel az Intézményfejlesztési stratégia is foglalkozik.

Karakteres településkapuk, fogadóterek kialakítása

Javasoljuk, hogy a település arculatának erősítését – kifejezetten a turisták, látogatók miatt – a településkapuk környezetében. Ezt elsődlegesen környezetarchitektúra elemek és növény-együttesek elhelyezésével lehet elérni. Funkcionálisan nem csak a településszegélyek tekinthetők településkapuknak, hanem például a buszmegállóhelyek illetve a vasútállomás is (belső településkapuk).

3.5. Hosszú távú fejlesztési javaslatok

Távlatilag a turizmus gazdasági szerepének jelentősebb növelése elképzelhető egy második ütemű projektcsomaggal. A 2023-at követő fejlesztések során lehetőség nyílik a turizmust kiegészítő szerepű tevékenységből, bevételi forrásból fajsúlyosabb, akár **stratégiai kérdéssé emelni**. Ehhez a szezonaritást csökkentő beruházásokra is szükség van. A turizmus súlyának növekedésével elengedhetetlen az önkormányzat humán erőforrásának fejlesztése is, turisztikai szakirányú végzettséggel rendelkező munkatárs formájában. Ebben a fázisban javasoljuk a **szálláshely kínálat mennyiségi fejlesztését**, több minőségi kategóriát is biztosítva. Alapvető hosszú távú feladatnak tekintjük különösen azoknak a természeti adottságoknak a megőrzését, amelyek a turizmus feltételeit biztosítják. A város esetében hangsúlyt kell fektetni a **bányatavak vízmennyiségének és vízminőségének megőrzésére**, amelyet folyamatos, tudatos fenntartással, valamint az éghajlatváltozás hatásait is figyelembe vevő modellezéssel, tervezéssel kell biztosítani.

3.6. Partnerségi kapcsolatok kiépítése, fenntartása

Térségi, szomszédsági együttműködés

A **turizmus fejlesztése térségi gondolkodást igényel**, a települési léptékű fejlesztés még nagyváros esetében is csak ritkán hatékony. A szomszédos települések jellemzően hasonló természeti adottságokkal rendelkeznek a Duna bal partján, elsődleges – részben potenciális – vonzástényezőiket a Duna és a bányatavak jelentik. A **Budapesttől délre kialakult kavicsteraszon a meglévő bányató-rendszert javasolt egy vonzástényezőként kezelni**, és a települések összefogásával fejleszteni, az egyes tavak számára egymást kiegészítő funkciókat meghatározni, média megjelenéseket és marketing tevékenységet összehangolni.

A **turisztikai infrastruktúra vonalas tájelemeinél** szintén csak a szomszédsági viszonyokat, magasabb szintű hálózatok kapcsolódási pontjait figyelembe véve történhet a fejlesztés. Ez vonatkozik a gyalogos, kerékpáros és lovasútra útvonalakra egyaránt.

Szolgáltatók együttműködése és vonzástényezők rendszerbe szervezése – tematikus „csomagok”, élményláncok kialakítása

Jelen pillanatban Dunavarsány igazán nagy vonzáskörzetű attrakcióval nem rendelkezik. A fajsúlyos vonzástényezők sem feltétlenül növelik a településen a vendégéjszakák számát, ha csak fél-egy napos időtöltésre alkalmasak. A fenti okok miatt is javasolt a meglévő, kisebb vonzástényezőket csomagokba kapcsolni, egyes célcsoportok igényeit kiszolgálva (pl. természetfelfedezés-csomag, sport-csomag, családi-csomag). Az önmagukban kevésbé vonzó elemek együtt kínálva, szolgáltatásokkal kiegészítve élményláncokba szervezhetőek, amelyek így a település megismerésére már kellő motivációt jelenthetnek, a látogatási időt megnövelhetik, több fogyasztást generálhatnak. Ehhez a szolgáltatók együttműködése, és egy koordinációt felvállaló szervezet, személy szükséges. Az együttműködést jelentősen elősegítheti egy **helyi turisztikai információs rendszer, adatbázis** kialakítása.

A fejlesztések során potenciálisan érintettek lehetnek a térséghez tartozó települések önkormányzatai, turisztikai szervezetei, helyi intézmények és civil szervezetek, valamint a szolgáltatók.

Települési önkormányzatok:

- (Dunavarsány város önkormányzata)
- Taksony nagyközség önkormányzata
- Szigethalom város önkormányzata
- Szigetszentmiklós város önkormányzata
- Tököl város önkormányzata
- Majosháza község önkormányzata
- Délegyháza község önkormányzata
- Bugyi nagyközség önkormányzata
- Ráckeve város önkormányzata

Államigazgatási szerv:

- Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Ökoturisztikai és Környezeti Nevelési Osztály

Civil szervezetek:

- Dunavarsányi Petőfi Sporthorgász Egyesület
- BKV Horgász Egyesület
- Ráckevei Dunaági Horgász Szövetség
- 1270. sz. Nautilus Vizicsapat
- 724. sz. Kossuth Lajos Cserkészcsapat
- Mekler László Ifjúsági, Turisztikai és Sport Egyesület
- Dunavarsányi Fiatalok Baráti Köre
- Dunavarsányi Torna Egylet
- „Összefogás a fiatalokért” WILLPOWER Tánc és Sport Egyesület
- Kis-Duna-menti Vidékfejlesztési Egyesület
- Felső-Homokhátság Vidékfejlesztési Egyesület
- Pest megyei Természetbarát Szövetség

Helyi intézmények:

- Petőfi Művelődési Ház és Könyvtár
- Soli Deo Glória Községi Ház
- Petőfi Klub
- Falumúzeum
- Árpád Fejedelem Általános Iskola

Szolgáltatásban dolgozó szervezetek; turisztikai, rekreációs fejlesztésben részt vevők; létesítmények üzemeltetői:

- Kis-Duna mente TDM Nonprofit Kft.
- Dunavarsányi Olimpiai Központ
- Farmer-tó
- Aranypikkely horgászto
- Moby Dick horgászto
- Big Carp Lake
- Waterworld Park
- Rukkel-tó Waterpark
- Panderosa lovaspanzió
- Málnás Motel
- Nosztalgia Patkó Panzió
- Pizza Palota
- Palkó Csárda
- Robi Cukrászda és Pékség
- Varsány Tópark Kft.
- Ma-Dun Investment Kft.
- Kertgondozó Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.
- Kalán Róbert

Média képviselői:

- Dunavarsányi Napló
- Lakihegyi rádió DunaMédia

3.7. Nyilvánosság és kommunikáció

Településidentitást erősítő programok

Ahogy arra a helyzetfeltárás során utaltunk, a város a korábbi évszázadok tájhasználatára során elvesztette a táji-természeti értékeinek egy részét, a hagyományos tájhasználatok eltűntek, a település nincs határozott karaktere. Ezek az adottságok, valamint a széttagolt településszerkezet is hozzájárulnak a **településidentitás megkopásához**. Ez a problémakör valószínűsíthetően kihat a lakosság fogadókészségére, illetve az autentikus, helyi élmény körvonalazása során is alapvető gondot jelent. A korábban ismertetett javaslatok jelentős része szolgálja olyan turisztikai fogadóterek, rendezvényhelyszínek, rekreációs helyszínek létrejöttét és fejlesztését, amelyek a helyi közösség számára is **jól funkcionáló közösségi terek** lehetnek. A helyi értékek, hagyományos tudatosítása, megismertetése ezen kívül is feladatot jelent. Ehhez az ismertetett **tájrehabilitációs beavatkozások** is egyértelműen hozzájárulhatnak, hiszen korábbi természeti adottságokat hoznak létre és mutatnak be. További lehetőséget látunk a **falumúzeum fejlesztésében**, szerepének növelésében.

Településarculat meghatározása, erősítése és kommunikációja

Szintén számos ismertetett javaslat, projektötlet szolgálja a településkarakter erősítését. Ezek a projektötletek minden esetben a helyi adottságokhoz, hagyományokhoz igazodnak, és jellegükből adódóan alkalmasak az arculat kirajzolására, markáns arculati elemekké válhatnak. Ezzel együtt az **első lépésnek az arculat tervezését tekintjük**, majd ennek további, nagyon tudatos érvényesítését minden fejlesztés, marketing-kommunikáció stb. során. Ennek részét jelentheti a település szlogenjének, logójának és egyéb arculati elemeinek meghatározása, arculati kézikönyvben rögzítve. A bányatavakat mindenképpen fajsúlyos és lehetséges arculati elemnek tekintjük. Az arculat közölhető a településképp segítségével, ehhez az **arculati kézikönyvnek a helyi építési szabályzatba, további létesítmény tervekbe integrálható tartalommal kell készülnie** (közkertek-parkok tervei, utcafásítás, utcabútorok tervei, tájékoztató táblák tervei stb.). A kialakított városimázst a marketingtervnek megfelelően, tudatosan kell kommunikálni a kiválasztott célcsoportok irányába (jelenlegi látogatók és potenciális célcsoportok egyaránt bevonandóak). A hatékony promócióhoz a technikai feltételek fejlesztése is szükséges, pl. külön oldal a város honlapján a látóvalókról, programokról. A kommunikációs tevékenységben fontos szerepet kaphatnak a regionális / helyi médiumok is (pl. Dunavarsányi Napló), illetve a **térségben működő TDM szervezet**.

4. KOCKÁZATELEMZÉS

Az alábbiakban áttekintjük azoknak az eseményeket, amelyek kedvezőtlenül érinthetik a projekt megvalósítását, jelentős befolyással lehetnek a célkitűzésekre. Ide sorolható a beruházás-jellegű projekteket érintő tervezési-engedélyezési eljárás (pl. hiánypótlások miatt), egyes pályázatok felfüggesztése, a közbeszerzési eljárások elhúzódása (eredménytelen, megtámadják az eredményét stb.). Valószínűsíthető, hogy a nagyberuházások közül több környezeti hatástanulmány köteles is lesz (a 314/2005. Korm. rend. alapján), és csak környezetvédelmi engedély megszerzése esetén kaphat építési engedélyt. A nagyobb beruházások önkormányzati önerővel nem minden esetben indíthatóak el, csak magánbefektetők szándéka és megfelelő forrásai, illetve aktuálisan rendelkezésre álló pályázatok kiírása esetén.

Számolni kell vele, hogy egyes fejlesztések lakossági ellenállásába ütköznek – ennek a lehetőségnek a minimalizálása miatt is fontos a bevonásuk a tervezési – döntéshozatali folyamatba, a fogadókészség felmérése. Egyes esetekben a területszerzés (kisajátítás, csere) nem csak költséges, hanem időigényes folyamat is lehet. Egyes beruházások kivitelezése előre nem látható időjárási körülmények miatt is elhúzódhat (pl. tavak menti beavatkozások, bizonyos vízépítési munkák során a jégborítottság is releváns).

Fontos megjegyezni, hogy a fentiekben ismertetett javaslatok közül a nagyobb volumenű, húzóattrakciók megvalósulásának elmaradása a kisebb fejlesztések létjogosultságát is veszélyeztetheti.

5. FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Szakirodalom

- Barati S., Béres I., Hoitsy Gy., Horváth B., Szlabóczky P., Nagy K., Zámboi Z. (2002): A kavicsbányászat és a kavicsbányatavak környezet – és természetvédelmi problémái. Miskolci Egyetemi Kiadó. Miskolc.
- Bárcziné Kapovits J., Csemez A., Sallay Á. (2009): Tájépítészeti kutatási feladatok a magyarországi zöldutak fejlesztésénél. Tájökológiai lapok 7/2.. pp. 465-471.
- Cooke, G. D., Welch, E. B., Peterson, S.A., Nichols, S. (2005): Restoration and management of lakes and reservoirs. 3. edition. Taylor and Francis Group, BocaRaton, pp. 131-140. és pp. 295-324.
- Csíkszentmihályi M. (2009): Kreativitás. A flow és a felfedezés, avagy a találékonyság pszichológiája. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Csima P. (1981): A táj üdülési eltartóképessége. Kertészeti Egyetem, Táj- és kertépítészeti Tanszék, Budapest.
- Csorba P. (2010): A földrajzi tájakhoz fűződő identitástudat rétegei. Tájökológiai Lapok, 8. 1. pp. 3-21.
- Dávid L., Németh, Á. (2005): Tavak és tározók, mint turisztikai desztinációk. In. Süli-Zakar I. (szerk.): „Tájak – Régiók – Települések...”. Tisztelgés a 75 éves Enyedi György akadémikus előtt. DIDAKT Kft. pp. 396-401.
- Dövényi Z. (szerk.) (2010): Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutatóintézete. Budapest.
- Draskovits P., Tompa L. (1996): Kavics-és homokbányászat környezeti kérdései. Környezetvédelmi Füzetek. 19. szám, pp. 1-27.
- Filepné Kovács K., Egyed A, (2011): Az élőhelyek rehabilitációja és a zöldútervezés kapcsolata a Hanságban. Tájökológiai lapok 9/1. pp. 73-85.
- Kabai R. (2009): Tájépítészeti eszközök alkalmazása a helyi örökségen alapuló turisztikai fejlesztésben. In Mészáros Sz. (2014): Egy Natura 2000 területen elhelyezkedő kavicsbányató tájrendezési tanulmányterve. 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat. 35. szám, pp. 48-63.
- Mészáros Sz., Boromisza Zs., Módosné Bugyi I. (2016): Kavicsbányatavak fenntartási gyakorlata hazai példák alapján. In. Horváth G. (szerk.): Tájhasználat és tájvédelem – kihívások és lehetőségek. A Budapesten 2015. május 21-23. között megrendezett VI. Magyar Tájökológiai Konferencia előadásai. pp. 105-113.
- Módosné Bugyi, I., Boromisza, Zs. (2012): Bányatavak szerepe a tájkarakterben. Tájvédelmi füzetek 2: 27-35.
- Michalkó G. (2012): Turizmológia. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Sipos F. (2006): Tájromboló élőhelyteremtés: Terpeszkező bányatavak. TermészetBúvár. 61. évf. 4. szám. pp.10-12.

Tervek, programok

- Dunavarsány város turisztikai vizsgálata (2016, témavezető: Boromisza Zsombor, készítő hallgatók: Orbán Cintia, Saranyik Petra, Szaniszló Mátyás, Tombor Nóra). SZIE Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék. Budapest.
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció. Erőt adó Magyarország. A versenyképes turizmus koncepciója 2014-24. Tervezet. Nemzetgazdasági Minisztérium Turizmusért felelős Helyettes Államtitkársága – Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal. Budapest.
4. Nemzeti Természetvédelmi Aapterv 2015-2020 (a 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program melléklete)
- A Budapest – Közép-dunavidéki régió turisztikai stratégiája, jelentés (2006), Magyar Turizmus Rt. Xellum Kft, Budapest
- Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia (2008). Pannon Egyetem, Turizmus Tanszék, Aquaprofit Zrt. Veszprém – Budapest

Internetes források

Csepel-sziget és a Kis-Duna mente kistérségnek a turisztikai honlapja. <http://www.tourinform.rackeve.hu/>
Letöltés dátuma: 2016.szeptember 20.

Dunaharaszti város honlapja. <http://www.dunaharaszti.hu/kerkai-olvasopark/> Letöltés dátuma: 2016. szeptember 23.

EU Víz Keretirányelv. <http://www.euvki.hu/> Letöltés: 2016. március 20.

Google maps programmal letöltött műholdfelvételek. <https://maps.google.com/>. Letöltés dátuma: 2016. szeptember 14.

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer. <https://www.teir.hu/> Letöltés dátuma: 2016. március 14.

Robinson szigetek weboldala. <http://www.robinsonszigetek.hu/> Letöltés dátuma: 2013. november 30.

Szigetszentmiklós város weboldala. <http://szigetszentmiklos.hu/> Letöltés dátuma: 2016. szeptember 22.

Trendek 2016. weboldal. <http://www.trendinspiracio.hu/aktualis-trendek-2015/> Letöltés dátuma: 2016. szeptember 30.

Turistautak. <http://terkep.turistautak.hu/> Letöltés: 2016. március 14.

Turisztikai desztináció menedzsment szervezet honlapja. <http://www.kisdunamente.hu/> Letöltés dátuma: 2016.szeptember 23.

Zöld utak. <http://zoldutak.hu>. Letöltés dátuma: 2016. szeptember 30.